

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพอย่างแท้จริง ดังนั้น การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจะต้องสามารถดำเนินงานให้สนองต่อนโยบายและมาตรการตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) และแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 โดยมุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมือง โดยเน้นให้มีคุณธรรมจริยธรรม ปัญญา และมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ ตลอดจนมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพสามารถพึ่งตนเองได้และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ภายใต้การปกครองตามระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ ริเริ่มสร้างสรรค์และนำหลักการพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่เหมาะสม และสามารถช่วยให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างมีกระบวนการและราบรื่น สอดคล้องกับเงื่อนไขข้อจำกัดด้านทรัพยากร สภาพความต้องการของแต่ละบุคคล ชุมชนและสังคม รวมทั้งก่อให้เกิดความสมดุลและเชื่อมโยงในการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ตลอดจนทั้งความสัมพันธอันดี มีความผสมกลมกลืนและได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการพัฒนาทั้งเมืองและชนบท

จากความพยายามที่จะปรับปรุงทางด้านปริมาณและคุณภาพของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยผู้บริหารและบุคคลในระดับสูงของประเทศ ได้วางรูปแบบของการบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามลำดับสายงานเป็น

1. ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ
2. ตำแหน่งผู้ช่วยผู้บริหาร ได้แก่ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วยผู้อำนวยการ

3. ตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้าแผนก และหัวหน้างาน ที่โรงเรียนได้แต่งตั้งขึ้นตามความเหมาะสมของแต่ละโรงเรียน

4. ตำแหน่งผู้ปฏิบัติการสอน ได้แก่ครู อาจารย์ที่ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียน

หน้าที่และภารกิจของบุคคลในแต่ละลำดับของสายงานบริหารของโรงเรียนจะแตกต่างกัน ได้แก่ ผู้บริหารบทบาทหลักอยู่ที่การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่โรงเรียนต้องการให้สอดคล้องกับนโยบายหน่วยเหนือ ผู้ช่วยผู้บริหารทำหน้าที่ประสานนโยบายนำมาสู่การวางแผนทางเพื่อปฏิบัติและให้การช่วยเหลือการปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ส่วนหัวหน้าหมวดวิชา หัวหน้าแผนก หัวหน้างาน จะทำหน้าที่ควบคุม กำกับ ติดตาม และประเมินผล การปฏิบัติของครู อาจารย์ในหมวดวิชา ในแผนก หรือในงานที่รับผิดชอบ ให้บังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

หัวหน้าหมวดวิชาจึงนับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจะส่งเสริมผลักดันให้การดำเนินงานต่าง ๆ ของครู อาจารย์เป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะงานด้านวิชาการที่เป็นงานหลักของโรงเรียน การเรียน การสอนจะเป็นไปตามหลักสูตรหัวหน้าหมวดวิชาแต่ละวิชาจะต้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนของหมวดวิชา จัดหาสื่อทัศนูปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนให้พอกับความต้องการของครู อาจารย์ในหมวดวิชาที่ตนรับผิดชอบ และควบคุมติดตามการสอนของครู อาจารย์ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร นอกจากนี้หัวหน้าหมวดวิชาจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ดีของหมวดวิชา คือ เป็นตัวแทนของครู อาจารย์ในหมวดวิชา สามารถให้การช่วยเหลือ แนะนำครู อาจารย์ในหมวดวิชาทั้งงานในหน้าที่ด้านวิชาการ และงานส่วนตัว ตามความเหมาะสม หัวหน้าหมวดวิชาจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นมิตรที่ดีกับครู อาจารย์ในหมวดวิชาทุกคน สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งในหมวดวิชาของตนเองได้

ตามระเบียบกรมสามัญศึกษากำหนดเกณฑ์ให้โรงเรียนแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชา 1 คน สำหรับกลุ่มวิชาที่มีครู อาจารย์สอนตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป (กรมสามัญ, 2535) และได้กำหนดให้หมวดวิชาแต่ละหมวดสามารถตั้งรองหัวหน้าหมวดวิชาได้อีก 1 คนต่อครู อาจารย์ในหมวด 8 คน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือหัวหน้าหมวดวิชาในการบริหารงานของหมวดวิชา

เนื่องด้วยการพัฒนาด้านวิชาการของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงหลักสูตรอยู่ตลอดเวลา หัวหน้าหมวดวิชาจะต้องปรับตัวเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร

เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดให้ครู อาจารย์ในหมวดวิชาของตนเข้าใจได้ ดังนั้นหัวหน้าหมวดวิชาจึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะของผู้บริหาร 3 ด้าน คือ มีภูมิรู้ มีภูมิธรรม และมีภูมิฐาน จึงจะสามารถเป็นหัวหน้าหมวดที่ดี มีคุณภาพ

โรงเรียนมัธยมศึกษาตามเกณฑ์กรมสามัญศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ขนาด คือ ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ สำหรับบทบาทภารกิจของหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นกรรมการโดยตำแหน่งทั้งกรรมการวิชาการ และกรรมการบริหารของโรงเรียน แต่ในปัจจุบันยังไม่มียานวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพการบริหารงานในระดับหมวดวิชา จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยถึงสภาพทั่ว ๆ ไปของการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชา เพื่อให้ทราบถึงสภาพคุณลักษณะปัจจุบัน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าหมวดวิชา ตามความเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ ครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งการจัดองค์การของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่จะมีรูปแบบชัดเจน และการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าหมวดวิชา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่จะสามารถเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ตามขอบข่ายในงานวิจัย ตลอดทั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ยังเป็นที่ยอมรับของสังคมค่อนข้างสูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเฉพาะคุณลักษณะของหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพคุณลักษณะปัจจุบันของหัวหน้าหมวดวิชา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าหมวดวิชา จะได้นำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมของหัวหน้าหมวดวิชา และเพื่อเป็นข้อมูลนำไปใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของหัวหน้าหมวดวิชาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาคุณลักษณะปัจจุบันของหัวหน้าหมวดวิชาตามความเห็นครูปฏิบัติการสอน
2. ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าหมวดวิชาตามความเห็นครูปฏิบัติการสอน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และผู้บริหารโรงเรียน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ ครูปฏิบัติการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี เกี่ยวกับสภาพคุณลักษณะปัจจุบันของหัวหน้าหมวดวิชาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าหมวดวิชา ทั้งคุณลักษณะเฉพาะและคุณลักษณะทั่วไป

1.4 นิยามคำศัพท์

1. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ทำหน้าที่หรือดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี
2. ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หมายถึง ผู้ทำหน้าที่หรือดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งรับผิดชอบควบคุมดูแลงานด้านวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี
3. ครูปฏิบัติการสอน หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับการบรรจุในตำแหน่งผู้สอน หรือครูที่ทำหน้าที่สอนในรายวิชาต่าง ๆ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี
4. หัวหน้าหมวดวิชา หมายถึง ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากโรงเรียนให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี
5. โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดอุดรธานี ที่มีจำนวนห้องเรียนตั้งแต่ 37 ห้องเรียนขึ้นไป
6. คุณลักษณะของหัวหน้าหมวดวิชา หมายถึง สภาพต่าง ๆ ทั้งในด้านส่วนตัว และการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เป็นหัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ
7. คุณลักษณะปัจจุบัน หมายถึง สภาพต่าง ๆ ทั้งในด้านส่วนตัว และการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ทำหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา ที่เป็นจริงในปัจจุบัน ตามความเห็นของครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี
8. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง สภาพต่าง ๆ ทั้งในด้านส่วนตัวและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ทำหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา ตามความเห็นครูปฏิบัติการสอน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี

9. คุณลักษณะเฉพาะ หมายถึง สภาพต่าง ๆ ในด้านส่วนตัวของผู้ทำหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา เช่น เพศ อายุ วุฒิ อายุราชการ เศรษฐกิจ การแต่งกาย วิธีการเข้าสู่ตำแหน่ง ระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น

10. คุณลักษณะทั่วไป หมายถึง สภาพต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชาใน ด้านงานวิชาการ งานบริหาร มนุษยสัมพันธ์ และความเป็นผู้นำ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบคุณลักษณะที่เป็นจริงปัจจุบันของหัวหน้าหมวดวิชา จากความเห็นครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี

2. ได้ทราบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหัวหน้าหมวดวิชา จากความเห็นครูปฏิบัติการสอน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดอุดรธานี

3. ได้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคุณลักษณะของบุคคลที่เหมาะสมกับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชา และเป็นข้อมูลใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหัวหน้าหมวดวิชาต่อไป